

ПІДПРИЄМНИЦЬКЕ ПРАВО ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА БІЗНЕСУ

УДК 368.029
JEL Classification G 22
DOI 10.33111/EE.2022.48.CherniavskiyY

Y. Cherniavskiy
graduate student
of the University of Customs
and Finance

Ю.С. Чернявський
аспірант
Університет митної справи
та фінансів

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2487-631X>

ОСОБЛИВОСТІ І ПРОБЛЕМИ РИНКУ СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ ПРИРОДНИХ КАТАСТРОФ

АНОТАЦІЯ. Стаття розглядає параметри та проблеми світового ринку страхування ризиків природних катастроф. Особливу увагу приділено діяльності основних та другорядних учасників ринку: страховальників, страхових посередників, страховиків, перестраховиків, компаній будівельної галузі та ринку нерухомості, банків, фінансових інститутів, інвесторів, рейтингових агентств, держави. У статті підкреслено важливу роль оцінки ризиків природних катастроф, у ній розглянуті фактори, що впливають на аспекти попиту та пропозиції на даному ринку.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: страхування ризиків природних катастроф, страховий ринок, ризики природних катастроф, мікрострахування, превентивні заходи, моральний ризик, ризик антиселекції.

FEARURES AND PROBLEMS OF NATURAL HAZARDS INSURANCE MARKET

ANNOTATION. The article deals with characteristics and problems of world natural hazards insurance market. Special attention in this article is paid to activity of direct and indirect participants of the market: policy holders, insurance intermediaries, insurers, reinsurers, companies of construction industry and real estate, banks and other financial institutions, investors, rating agencies, Government. The article underlines the importance of adequate natural hazard risks assessment. The article describes factors that influence demand and supply aspects on the market.

The offer is limited by the capacity of the insurance and reinsurance industry, as well as the desire of the investment community to make financial investments in the insurance market risks of natural disasters. Low interest of potential policyholders in acquiring natural disaster risk insurance is mainly way with the practice of providing generous assistance by the

state after a natural disasters. As the insurance component increases in natural disaster financing schemes, moral hazard decreases, but increased risk of antiselection. Low demand from policyholders acquisition of insurance coverage for the risks of natural disasters, high the burden on the insurance industry and the government as the guarantor of last resort is related, among other things, to the relevance of the Politics Dilemma, Good Samaritan, Natural Disaster Syndrome.

KEY WORDS: Natural hazards insurance, Insurance market, Natural hazard risks, Microinsurance, Prevention measures, Moral hazard, Adverse selection.

Вступ. Страхування ризиків природних катастроф займає особливе місце у сучасній світовій економіці, характеризується наявністю великих катастрофічних ризиків, високим ступенем концентрації капіталу, міжнародним характером операцій і є соціально значущим. Актуальність теми дослідження обумовлюється зростанням кількості та пагубних наслідків природних катастроф по всьому світу і необхідністю вивчення особливостей функціонування та розвитку світового ринку страхування ризиків природних катастроф у відповідь на ці виклики.

Постановка проблеми. Основні теоретико-практичні аспекти управління ризиками природних катастроф відображені у роботах таких вітчизняних дослідників, як В. Д. Базилевич, І. О. Бланк, Н. М. Внукова, О. О. Гаманкова, О. М. Залетов, М. С. Клапків та інші. Водночас вивчення більш специфічних ризиків природних катастроф наразі залишилось поза сферою інтересів вітчизняних науковців. Певну увагу питанням страхуванню природних ризиків, приділяють у своїх працях також російські та інші зарубіжні дослідники, такі як І. Т. Балабанов, Д. Бланд (D. Bland), Давидова Р.Т., Х. Кунройтер (H. Kunreuther) тощо. Аналіз наукового доробку у даній сфері дозволяє побачити, що даний вид страхування не є повністю розкритий та потребує подальших досліджень. Метою статті є визначення проблематики ринку страхування природних катастроф та визначення методів передачі ризиків страховим компаніям у даному виді страхування.

Результати. Під поняттям «Ринок страхування ризиків природних катастроф» мається на увазі система, керована співвідношенням попиту страхувальників на відповідні страхові послуги і пропозицією страхових компаній по наданню страхового захисту [1, с. 120]. Ринок страхування ризиків природних катастроф покликаний забезпечити захист майнових інтересів страхувальників від наслідків природних лих. В якості страхувальників виступають зазвичай фізичні або юридичні особи, які мають нерухомість.

Сторони, що мають відношення до страхування ризиків природних катастроф, можна умовно розділити на основних та непрямих

учасників даного ринку. До основних учасників ринку страхування ризиків природних катастроф відносять страхувальників, страхових посередників, страховиків та перестраховиків, суб'єктів інфраструктури страхового ринку. Непрямі учасники даного ринку, від діяльності яких залежать певні аспекти зниження схильності до ризиків природних катастроф та їх страхування, представлені компаніями будівельної галузі, ринку нерухомості та пов'язаними з ними фахівцями, банками та іншими фінансовими інститутами, інвесторами, рейтинговими агентствами, урядом та державою в цілому.

Розглянемо діяльність основних учасників розвиненого ринку страхування ризиків природних катастроф.

Прямі страховики беруть на себе ризики природних катастроф страхувальників. Просування послуг, консультаційний супровід та проведення андеррайтингу страхувальників часто проводиться страховими посередниками, проте здійснення цих процесів також можливе в рамках власних продажів страхової компанії, шляхом інтернет-продажів, за посередництвом банків. Страховики та перестраховики мають великий досвід та необхідні фінансові ресурси для організації ефективного процесу управління ризиками природних катастроф, включаючи оцінку ризиків, передачу ризиків, питання інвестування та управління активами технічних резервів, врегулювання збитків.

Пропозиція на ринку страхування ризиків природних катастроф обмежена великим навантаженням на страхову та перестраховальну галузь, а також готовністю здійснювати фінансові вливання з боку інвесторів [2, с. 129, 193]. До числа основних проблем страховиків, що займаються страхуванням ризиків природних катастроф, відносять розрахунок страхової премії та ймовірність недостатньої страхового покриття у разі реалізації великої природної катастрофи, що вимагає розробки заходів щодо фінансування збитків на випадок настання ризику природної катастрофи [3, с. 129].

Для визначення обсягів страхування, розміру страхової премії, планування перестраховальної політики у страхуванні ризиків природних катастроф дуже важливим є моделювання ризиків природних лих. Часто страхові компанії звертаються до спеціалізованих фірм, що надають послуги моделювання ризиків природних катастроф. До таких фірм відносяться, наприклад, Risk Management Solutions, AIR Worldwide, EQECAT.

Прямі страховики надають фірмам, що надають послуги моделювання, інформацію про схильність до ризиків природних катастроф свого портфеля та про страхові виплати у зв'язку з наслідками природних лих. В результаті аналізу індивідуального ризикового профілю страховика результати моделювання включають розподіл

ймовірності збитків різної величини, побудова графіка максимально можливих збитків. На основі даних результатів прямий страховик приймає рішення про передачу частини ризиків у перестраховування. В основному для проведення переговорів один з одним прямі страховики та перестраховики вдаються до послуг брокерів.

Перестраховики також активно займаються діяльністю з моделювання ризиків природних катастроф та користуються послугами фірм, які надають послуги моделювання. Для цілей проведення моделювання перестраховики надають дані про збитки та дані покриття ризиків природних катастроф. На основі отриманих результатів моделювання перестраховики можуть приймати рішення про необхідність збільшення власного капіталу, придбання захисту у інших перестраховиків або передачі ризиків на фондовий ринок.

Теоретично страхування може сприяти вирішенню найважливіших завдань у справі управління ризиком природних катастроф, у тому числі стимулювати інвестиції в ефективні заходи зі зниження небезпеки ризиків природних катастроф, пропонуючи замість цього знижки на страхові премії, а також забезпечувати страхові виплати у разі настання страхового випадку. Проте, слід зазначити недостатню активність страховиків ризиків природних катастроф як інституту, який сприяє зниженню можливості ризику природних катастроф.

На практиці малоімовірно, що страховики добровільно здійснюватимуть інвестиції з метою зниження схильності до ризиків природних катастроф в обмін на невелике зниження щорічної страхової премії. Зацікавленість страховиків у просуванні інвестицій у зниження схильності до ризиків природних катастроф теж відносно низька, оскільки, по-перше, знижки з тарифів підлягають тривалого процесу погодження з державними органами, а по-друге, в результаті зниження страхових тарифів від надання знижок знижується фінансовий результат страхових компаній зі страхування ризиків природних катастроф [4, с. 181].

Крім того, слід продовжувати розробку та вдосконалення маркетингових стратегій, методології оцінки ризиків природних катастроф, потенційних страхових зобов'язань страховиків, а також приділяти увагу превентивному плануванню та просуванню заходів з зниження вразливості застрахованих об'єктів ризиків природних катастроф. Розглянемо діяльність непрямих учасників ринку страхування ризиків природних катастроф:

— компанії будівельної галузі, ринку нерухомості, пов'язані з ними девелопери, архітектори, будівельні підрядники, інженери, які відіграють важливу роль в управлінні ризиками природних катастроф. У розвинених країнах, наприклад у США, в обов'язки

агентів з нерухомості певних штатів згідно із законом входить надання інформації потенційному покупцю об'єкта нерухомості про ризики природних катастроф на території об'єкта [2, с.13].

— банки та інші фінансові інститути, які надають можливість клієнтам купувати нерухомість із використанням кредиту. При цьому наявність майнового страхування, включаючи страхування ризиків природних катастроф, є обов'язковою умовою отримання та використання кредиту;

— інвестори, які забезпечують страхові та перестрахові компанії капіталом. На ринку страхування ризиків природних катастроф виділяються періоди жорсткого ринку, які характеризуються підвищенням цін, і періоди слабого ринку або ринку страхувальників, він виділяється падінням цін. Стан ринку пов'язаний з різною доступністю і, як наслідок, вартістю капіталу. Зміна характеру ринку з слабого на жорсткий пов'язано зі зниженням ємності страхового ринку після природної катастрофи. Нові вливання капіталу з боку інвесторів у страхову галузь у короткий час розширюють ємність страхового ринку, він перетворюється з жорсткого ринку у м'який.

— рейтингові агентства, такі як A.M. Best, Standard&Poor's, Moody's та Fitch, які покликані оцінювати фінансову стійкість страховиків та перестраховиків, а також їх можливості відповідати за зобов'язаннями у разі природних катастроф. Рейтинг страхової компанії впливає на рівень страхових премій та можливості залучення капіталу. Наприклад, страховики намагаються набувати перестраховального захисту за ризиками природних катастроф у перестраховиків з високим рейтингом;

— уряд, який покликаний займатися розробкою стандартів, прямо чи опосередковано впливаючих на рівень схильності до ризиків природних катастроф, здійснювати контроль над дотриманням стандартів, контроль платоспроможності страховиків, моніторинг вартості та умов страхування ризиків природних катастроф;

— держава, чия участь у страхуванні ризиків природних катастроф може виражатися її роллю регулятора, постачальника послуг прямого страхування даних ризиків, перестраховика, а також безпосередньо споживача страхових послуг. Держава часто виступає гарантом останньої інстанції.

У страхуванні ризиків природних катастроф існує політична складова. На ціноутворення ця обставина може впливати, наприклад, якщо держава вдається до практики дотацій, як, наприклад при страхуванні від повеней в США. За деяких причин уряд може також заохочувати страховиків підтримувати високий рівень страхових премій. Занижені премії на страхування можуть призвести

до надмірно щільної забудови в регіонах підвищених ризиків природних катастроф. Наприклад, у схильній до частих ураганів зоні узбережжя США занижена ціна страхування склалася через тиск політиків-популістів на регульовану галузь, що стало одним з факторів, які сприяли надмірно щільній забудові.

Стихійні лиха призводять до разових по частоті та великим за розмірами збиткам, а також характеризуються невизначеністю і різним рівнем збитковості з року у рік. У зв'язку з малою ймовірністю настання даних ризиків, рішення про управління ними, як правило, не приймаються своєчасно або не приймаються зовсім. Відсутність політичної волі та конкретних дій у вирішенні питань управління ризиками природних катастроф неминуче призводить до людських жертв та економічним втратам в зруйнованих регіонах. Більше того, слід відмітити факт існування так званої «Дилеми політика» (The Politician's Dilemma). Її суть полягає в тому, що деякі політичні сили чи керівництво країни не зацікавлені у пропаганді превентивних заходів зниження уразливості об'єктів перед лицем природної катастрофи, щоб отримати популярність та підтримку населення у відповідь на свою щедрю допомогу після природної катастрофи [5, с. 200].

Впевненість в отриманні допомоги від держави для захисту майнових інтересів власників об'єктів, схильних до ризиків природних катастроф, може провокувати виникнення ситуації, коли інтерес до здійснення превентивних заходів захисту від природних ризиків катастроф мінімальний. Ця ситуація отримала назву «Дилема милосердного самаритянина» (the Samaritan's Dilemma). Вона має місце у багатьох країнах, і як ілюстрації можна навести приклад Туреччини. Тут політика, яка передбачає безумовні державні гарантії виплати компенсації збитків у рамках пула страхування природних катастроф постраждалим від природної катастрофи незастрахованим об'єктам, на практиці виявила негативний вплив на готовність населення приймати превентивні заходи щодо зниження схильності до ризиків природних катастроф.

Даними обставинами обумовлений факт існування так званого «Синдрому природних катастроф» (the natural disaster syndrome), суть якого зводиться до співіснування двох взаємопов'язаних компонентів [4, с. 171]: по-перше, слабкого інтересу з боку страхувальників до придбання страхового покриття ризиків природних катастроф до настання руйнівного природного явища; по-друге, високою навантаженістю на страхову галузь та уряд як гаранта останньої інстанції щодо врегулювання збитків та відшкодуванню заподіяної природної катастрофою шкоди після її руйнівної дії.

У більшості країн світу існує проблема низької інформованості населення та бізнесу про ризики природних катастроф, способи їх мінімізації, фінансування та управління ними. Навіть в тих країнах, де ті чи інші аспекти страхування ризиків природних катастроф є обов'язковими, існує недооцінка даних ризиків. У країнах, де не існує обов'язкової системи страхування ризиків природних катастроф, відзначається ще нижчий попит на страхування цих ризиків. Наприклад, у Німеччині з 1991 р. страхове покриття ризиків природних катастроф можна придбати у добровільному порядку як додаткову опцію до договору майнового страхування від вогню та інших ризиків, так і як самостійний продукт, який покриває збитки від повені, землетрусу, зсувів, сильних снігопадів, лавин, вивержень вулканів, штормових злив. Проте дане страхове покриття купує менше 10 % домогосподарств Німеччини [5, с. 24].

Низький інтерес з боку страхувальників до придбання страхового покриття ризиків природних катастроф пов'язаний з недооцінкою ризиків, самими думками «Природна катастрофа не може статися саме зі мною», з нестачею коштів бюджету об'єкта на управління ризиками природних катастроф, з розрахунком на допомогу держави як гаранта останньої інстанції у разі природної катастрофи. Дійсно, компенсація збитків у разі виникнення природних лих здійснюється в основному за рахунок держави в країнах як з розвиненим, так і з тим, що розвивається ринком. Так, у розвинених країнах на не страхові методи зниження та утримання ризиків природних катастроф припадає близько 55 % витрат на ліквідацію наслідків природних катастроф [6, с. 55]. Наприклад, лише 15 % економічних збитків від природної катастрофи в Японії у березні 2011 р. було покрито страхуванням, інша частина практично повністю була профінансована урядом Японії [7, с. 16]. Однак у більшості країн світу практика фінансування відновлення економіки за рахунок держави після природних лих вичерпала свої можливості через дефіцит державного бюджету [8, с. 50].

Особливо гостро проблема передачі ризиків страховим компаніям стоїть у країнах, які розвиваються. У країнах, що розвиваються, в даний час, як і останні 25 років, на не страхові методи зниження та утримання ризиків природних катастроф припадає близько 97 % витрат на ліквідацію наслідків природних катастроф [6, с. 57]. Для активізації процесів передачі ризиків природних катастроф страховим компаніям в країнах, що розвиваються, можливе використання таких методів:

– передача ризиків природних катастроф на рівні суверенної держави дозволить мати необхідні фінансові ресурси для відновлення національної економіки після стихійних лих, при цьому не маючи негативного впливу на державний бюджет;

– розвиток страхування ризиків природних катастроф у рамках майнового страхування та стимулювання зростання рівня проникнення майнового страхування серед власників нерухомості, підприємств малого та середнього бізнесу, державних структур;

– розвиток сільськогосподарського страхування ризиків природних катастроф для фермерів, у тому числі з використанням сільських банків та інститутів мікрофінансування на селі;

– мікрострахування, що характеризується невеликими страховими преміями, покликане забезпечити страхуванням населення із низьким доходом. Більші обсяги даного виду страхування – основа для ефективної роботи даного механізму.

При страхуванні ризиків природних катастроф існує проблема морального ризику, яка полягає в тому, що застрахована особа може ставати менш відповідальною, якщо ця особа усвідомлює, що тягар збитків нестимуть треті особи. Ризики анти селекції полягають у несприятливому відборі ризиків страхування. Наприклад, при страхуванні ризиків повеней ризик антиселекції виявляється, якщо більшу частину портфеля становитимуть ризики страхувальників, які мають високу схильність повеням.

Висновки. Ризики природних катастроф представляють собою фундаментальні ризики, які не обмежені у просторі та в часі належному чином. Страховики стикаються тут з проблемою недостатньої страхової ємності у разі реалізації природної катастрофи. Пропозиція на ринку страхування ризиків природних катастроф обмежена високою навантаженням страхової та перестрахової галузі, готовністю здійснювати фінансові вливання з боку інвесторів. Для визначення обсягів страхування, розміру страхової премії, планування перестраховальної політики у страхуванні ризиків природних катастроф вкрай важливим є моделювання ризиків природних лих.

Низький попит з боку страхувальників до придбання страхового покриття ризиків природних катастроф, високе навантаження на страхову галузь та уряд як гаранта останньої інстанції пов'язані, крім іншого, з актуальністю «Дилеми політика», «Дилеми милосердного самаритянина», «Синдрому природних катастроф».

Література

1. Козьменко О. В. Система страхування екологічних катастрофічних ризиків: дис. ... кандидата екон. наук: 08.08.01/ О. В. Козьменко. – Суми, 1998. – 184 с.

2. Kunreuther H. At War with the Weather: Managing Large-Scale Risks in a New Era of Catastrophes. / H.C. Kunreuther и др. – Cambridge, MA: The MIT Press. 2009. 416 с.

3. Uses of Earthquake Damage Scenarios. A GeoHazards International Publication. / ред. В.Е. Tucker. – Madrid: GeoHazards International. 1992. 77 с.
4. Kunreuther H. Mitigating Disaster Losses through Insurance.// Journal of Risk and Uncertainty. 1996. №12. С. 171–187.
5. Financial Management of Large-Scale Catastrophes. Policy Issues in Insurance. No.12. / OECD. – P.: OECD Publishing. 2008. 312 с.
6. Проценко О.Л. Закордонний досвід страхування та фінансової допомоги у випадку природних катастроф // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – № 1(10). – С. 54-60.
7. Topics Geo. Earthquake, Flood, Nuclear Accident. 2012 Issue. Natural Catastrophes 2011. Analyses, Assessments, Positions. / Munich Re. - Munich: Munich Re. 2012. 62 с.
8. Давыдова Р.Т. Экологическое страхование – часть экономического механизма природопользования // Страховое дело. Март 2002. С. 49–55.

References

1. Kozmenko O. V. Systema strakhuvannia ekolohichnykh katastrofichnykh ryzykiv: dys. ... kandydata ekon. nauk: 08.08.01/ O. V. Kozmenko. – Sumy, 1998. – 184 s.
2. Kunreuther H. At War with the Weather: Managing Large-Scale Risks in a New Era of Catastrophes. H.C. Kunreuther i dr. – Cambridge, MA: The MIT Press. 2009. 416 s.
3. Uses of Earthquake Damage Scenarios. A GeoHazards International Publication. red. B.E. Tucker. – Madrid: GeoHazards International. 1992. 77 s.
4. Kunreuther H. Mitigating Disaster Losses through Insurance.// Journal of Risk and Uncertainty. 1996. №12. S. 171–187.
5. Financial Management of Large-Scale Catastrophes. Policy Issues in Insurance. No.12. OECD. – P.: OECD Publishing. 2008. 312 s.
6. Protsenko O.L. Zakordonnyi dosvid strakhuvannia ta finansovoi dopomohy u vypadku pryrodnykh katastrof // Visnyk Universytetu bankivskoi spravy Natsionalnoho banku Ukrainy. – 2011. – № 1(10). – С. 54-60.
7. Topics Geo. Earthquake, Flood, Nuclear Accident. 2012 Issue. Natural Catastrophes 2011. Analyses, Assessments, Positions. Munich Re. – Munich: Munich Re. 2012. 62 s.
8. Davydova R.T. Ekologicheskoe strakhovanie – chast' ekonomicheskogo mekhanizma prirodopol'zovaniya. [Ecology Insurance – Part of Economic Mechanism of Ecosystem Use]. Strakhovoe delo. Mart 2002. S. 49–55.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2022 р.